

MEZINÁRODNÍ
BESTSELLER

SPQR

DĚJINY
ANTICKÉHO
ŘÍMA

MARY
BEARDOVÁ

„Přelomové... osvěžující... revoluční... zcela
nový přístup k antickým dějinám.“ *Spectator*

„Povedl se jí vzácný kousek: stala se akademičkou, která vzbudila veliký zájem médií, aniž by se zpronevěřila svým zásadám, a svou badatelskou činností si získala plný respekt odborné obce...

Co říká, je vždy působivé a zajímavé.“

Guardian

„Nezkrotná nadšenkyně, která je roztomile lhostejná ke konvencím.“

Financial Times

„Energicky, s vtipem a autoritativně vdechuje život antickému světu.“

Simon Sebag Montefiore

„Díky tomu, jak Beardová dokáže antiku popularizovat a zbavovat falešného nánosu, je budoucnost výzkumu tohoto období zaručena.“

Daily Telegraph

„Mistrovské dílo... Přesvědčivá analýza Beardové se zaměřuje převážně na struktury a instituce, ale neustále ji oživují napínavé příhody... Rafinované a poutavé zkoumání složitých a rozporuplných textových a materiálních stop římského světa.“ Catharine Edwardsová, *Guardian*

„Přelomové... osvěžující... revoluční... zcela nový přístup k antickým dějinám.“ Thomas Hodgkinson, *Spectator*

„Udržet energii, kterou takové téma vyžaduje, na více než šesti stech stran a zároveň poskytnout ucelenou odpověď na otázku, proč se Řím tak velkolepě rozrůstal, je nesmírně ambiciózní výzva. Beardová v ní triumfálně zvítězila.“ Peter Heather, *Sunday Times*

„Zkušená badatelka a živá vyvracečka mýtů... Beardová informuje a baví, aniž by čtenářům dávala najevo svou převahu. Čeho se dotkne, to se promění ve světlo... *SPQR* je kniha svižná, důležitá, relevantní a obrazoborecká. Kdo by řekl, že klasická studia mohou být tak strhující? Studenti Mary Beardové mají velké štěstí.“ Yasmin Alibhai-Brownová, *Independent*

„Nesmírně poutavé... ohromně příjemné a učené čtení.“ Natalie Haynesová, *Observer*

„Podle všech standardů velkolepé vyprávění, jaké by si troufla nabídnout jen hrstka současných badatelů. Beardová to však dělá s vervou a je mimořádně poutavým průvodcem. Mnozí budou mít důvod být autorce vděční za důkladně poučné a důsledně radostné dílo.“ *History Today*

„Vždy živě vnímá současnou aktuálnost dané problematiky... osvěžující přehodnocení velmi starého tématu.“ Shadi Bartschová, *FT*

„... podává rozmáchlé římské dějiny, které jsou konejšivě a důvěrně známé a zároveň trvale cizí... *SPQR* [je] daleko zajímavější než další skotačení na narativních polích. Nacházíme se nyní v imperiální fázi Mary Beardové [a její] výkon podstupuje rizika, která může podstoupit pouze učenec v imperiální fázi.“ Michael Kulikowski, *London Review of Books*

„Rychle ubíhající, vzrušující, psychologicky bystré, vroucně skeptické.“ Bryan Appleyard, *Sunday Times*

„Mary Beardová vložila do těchto živých, nesentimentálních a velmi čtivých dějin starověkého Říma padesát let studia... tato kniha je poklad.“ *Northern Echo*

„Beardová vás provede strhující cestou po římském světě. Ať už si o té zemi myslíte, že ji znáte jakkoli dobře, ona vám zprostředkuje jiné pohledy, nové aspekty... Dokonce i ti, kdo toho o Římu vědí hodně, se dozvědí víc a zjistí, že náhle pochybují o mnohém, čím si dříve byli jisti. *SPQR* dělá přesně to, co by historie dělat měla.“ Allan Massie, *Scotsman*

„Paní Beardová vypráví příběh precizně a srozumitelně, se zaujetím a bez odborného žargonu. (...) Dvě nerovné části Říma snily o občanské harmonii mezi lidmi a hřály se ve zdánlivé přízni bohů, v hloubi duše ale věděly, že jde o dvě města, nikoli jedno. *SPQR* je chmurný příběh o úspěchu, ovšem vyprávěný s ohromným citem pro věc.“ Greg Woolf, *Wall Street Journal*

„Jedná se o novátorské dějiny, které si možná získají stejný status jako díla Theodora Mommsena, Ronalda Symea a dalších velkých interpretů římského světa. A jako každé velké dílo historické interpretace nepřímo vybízí k zamyšlení nad naším vlastním světem a odpověďmi na otázku, co nás činí lidmi.“ *Sydney Morning Herald*

SPQR

MARY BEARDOVÁ je profesorkou klasických studií na univerzitě v Cambridgi, členkou Newnham College a redaktorkou magazínu *TLS*. V odborných kruzích se těší celosvětovému uznání, je členkou Britské akademie i Americké akademie věd a umění. Mezi její předchozí knihy patří bestseller *Pompeii* oceněný Wolfsonovou cenou, *Confronting the Classics*, *Roman Triumph* a *Parthenon*. Její blogové příspěvky na webu *TLS* byly publikovány knižně jako *It's a Don's Life* a *All in a Don's Day*.

S·P·Q·R

DĚJINY
ANTICKÉHO
ŘÍMA

MARY BEARDOVÁ

 GRADA®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **restně stibáno**.*

*Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu č. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI **jsou bez souhlasu nositele práv zakázány**.*

Originally published by Profile Books, 3 Holford Yard, Bevin Way, WC1X 9HD London, Great Britain under the title: SPQR. A History of Ancient Rome.

Copyright © Mary Beard Publications 2015, 2016

Cover design © Pete Dyer

Czech edition: © 2025 Grada Publishing, a. s.

Mary Beardová

SPQR

Dějiny antického Říma

Přeložili Dina a Jan Podzimkovi

Odpovědný redaktor Milan Bronclík

Sazba Artedit, spol. s r. o.

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a. s.

Počet stran: 624

Vydala Grada Publishing, a. s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

jako svou 9922. publikaci

První vydání, Praha 2025

ISBN: 978-80-271-7804-9 (pdf)

ISBN: 978-80-271-5264-3 (print)

Publikace z nakladatelství Grada Publishing, a. s., si můžete zakoupit u svého knihkupce nebo objednat v zákaznickém servisu nakladatelství Grada Publishing, a. s., U Průhonu 22, 170 00 Praha 7, tel.: 234 264 511, e-mail: obchod@grada.cz, www.grada.cz.

Na Slovensku objednávejte knihy na adrese: Zásilková služba Grada Slovakia, spol. s r. o., Moskovská 29, 811 08 Bratislava, Slovensko, tel.: 02/556 45 189, e-mail: grada@grada.sk.

OBSAH

•

Mapy

7

Prolog: Dějiny Říma

15

1 · Ciceronova vrcholná hodinka

21

2 · Na začátku

53

3 · Římští králové

91

4 · Velký skok na římský způsob

131

5 · Širší svět

169

6 · Nová politika

209

7 · Od impéria k imperátorům

253

8 · Domáci fronta
297

9 · Augustovy transformace
337

10 · Čtrnáct císařů
387

11 · Mít a nemít
435

12 · Řím za hranicemi Říma
475

Epilog: První římské milénium
527

K DALŠÍMU ČTENÍ 537

ČASOVÁ OSA 563

PODĚKOVÁNÍ 575

SEZNAM VYOBRAZENÍ 577

REJSTŘÍK 587

MAPY

•

1 · Raný Řím a jeho sousedé

2 · Římské archeologické naleziště

3 · Římská Itálie

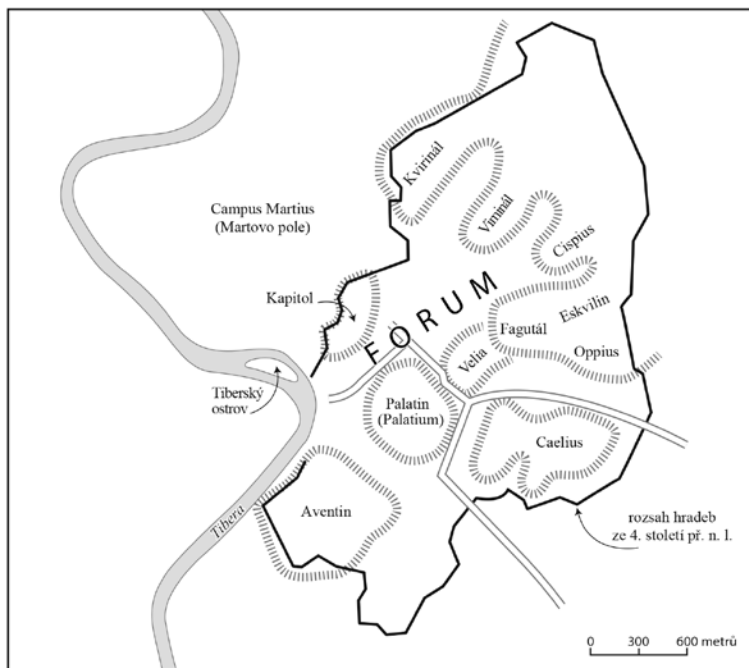
4 · Město Řím v době císařství

5 · Římský svět

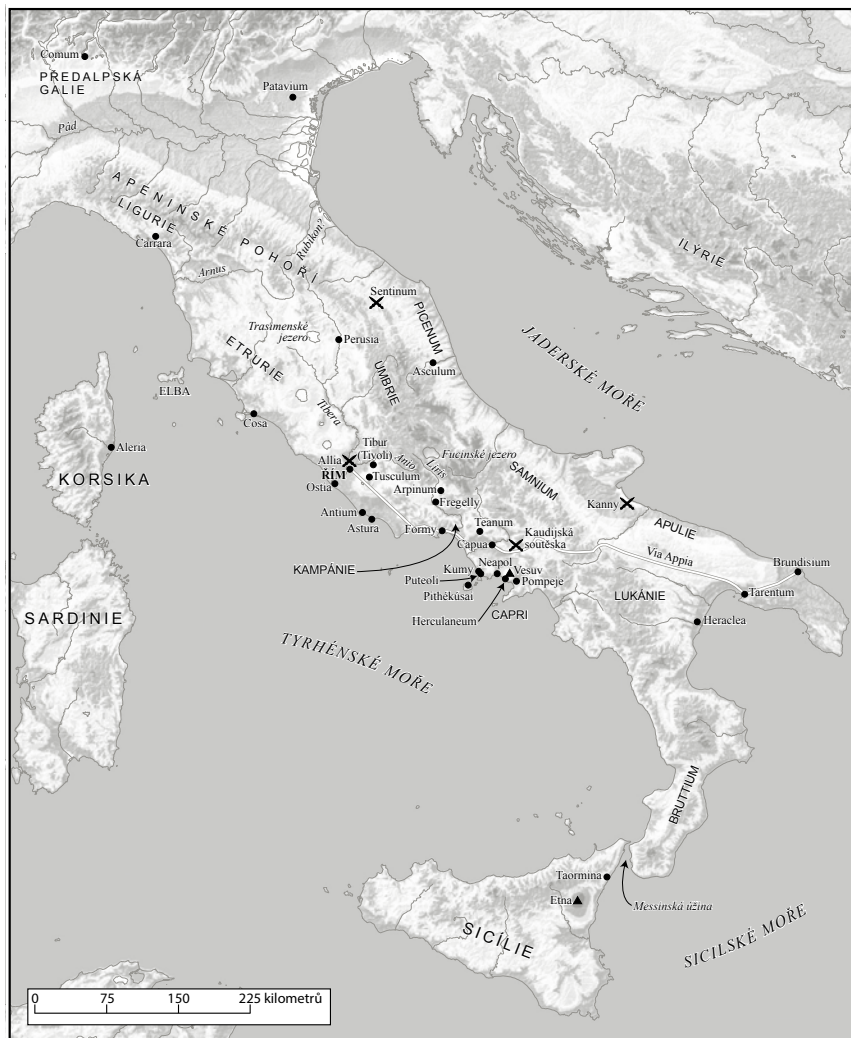
1 · Raný Řím a jeho sousedé

2 · Římské archeologické naleziště

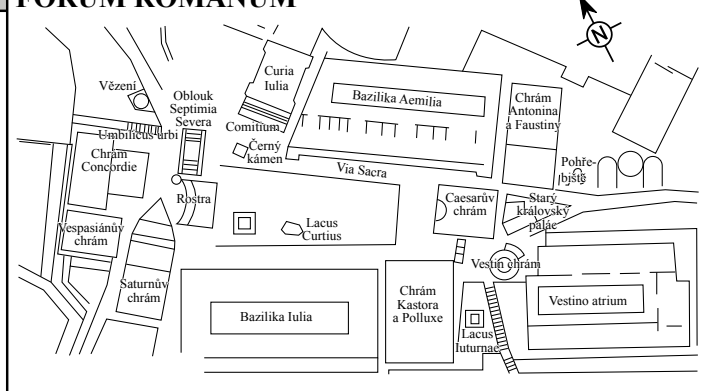
3 · Římská Itálie

4 · Město Řím v době císařství

FORUM ROMANUM

PROLOG

DĚJINY ŘÍMA

STAROVĚKÝ ŘÍM je důležitý. Přehlížet Římany neznamená jen zavírat oči před dávnou minulostí. Řím se i dnes podílí na způsobu, jak chápeme svůj svět, a na tom, jak o sobě uvažujeme – od vrcholné teorie až po přízemní komedii. I po dvou tisících letech stále leží u základů západní kultury a politiky, toho, co píšeme a jak vidíme svět i vlastní místo v něm.

Vražda Julia Caesara v roce 44 př. n. l. v den, který Římané označovali za březnové idy, se stala vzorem a někdy také rozpačitým ospravedlněním pro zabíjení tyranů. Zeměpisné rozložení území císařského Říma tvoří základ politické geografie nejen moderní Evropy. Londýn je metropolí Spojeného království především díky tomu, že z něj Římané učinili hlavní město své provincie Britannia – nebezpečného území, které z jejich pohledu leželo za velkým oceánem obklopujícím civilizovaný svět. Odkazem Říma naší době se staly myšlenky svobody a občanství, ale také imperiálního vykořisťování a rovněž slovník moderní politiky – „senátory“ počínaje a „diktátory“ konče. Řím nám propůjčil svá úsloví, od „strachu z Řeků, i když přinášejí dary“ po „chléb a hry“ – a dokonce i slavné „dokud dýchám, doufám“. A ve víceméně stejné míře vyvolával a stále vyvolává smích, údiv a hrůzu. Jako kdysi jsou i dnes kasovním trhákem gladiátoři. *Aeneidu*, Vergiliovu velkolepou epickou básně o založení Říma, si ve dvacátém století našeho letopočtu téměř jistě přečetlo více lidí než ve století prvním.

Dějiny starověkého Říma se ale za posledních padesát let dramaticky proměnily – a ještě více to platí o téměř 250 letech od chvíle,

kdy Edward Gibbon sepsal svůj *Úpadek a pád římské říše*, osobitý historický experiment, jímž odstartovalo moderní zkoumání římských dějin v anglicky mluvícím světě. Částečně za tím stojí nový způsob nahlížení na stará svědectví a odlišné otázky, s nimiž se k nim obrácíme. To, že jsme lepšími historiky než naši předchůdci, je nebezpečný mýtus. Nejsme. K římským dějinám ale přistupujeme s jinými prioritami – od genderové identity po zásobování potravinami –, a díky tomu k nám dávná minulost promlouvá novým jazykem.

Došlo také k pozoruhodnému množství nových objevů – v zemi, pod vodou, dokonce i ztracených v knihovnách. Představují suvenýry ze starověku, které nám o antickém Římě říkají více, než se kdokoli z moderních historiků dosud mohl dozvědět. Máme nyní k dispozici rukopis dojemného pojednání jistého římského lékaře, jehož cenný majetek právě pohltily plameny. Vynořil se teprve v roce 2005 v jednom řeckém klášteře. Máme vraky nákladních lodí ze Středomoří, které nikdy nedopluly do Říma, s cizokrajnými sochami, nábytkem a sklem určenými pro příbytky bohatých, a vínem a olivovým olejem, které patřily k základním potravinám pro všechny. Zatímco píšu, archeologové pozorně zkoumají vzorky ledu z vrtů z grónského ledovce, aby i v nich odhalili stopy znečištění, které produkoval římský průmysl. Jiní zkoumají pod mikroskopem lidské exkrementy nalezené v jímce v Herculaneu v jižní Itálii a zjišťují, jaká byla strava obyčejných Římanů, která vstupovala do jejich trávicího traktu – a opět z něj vycházela. Odpověď zahrnuje velké množství vajec a mořských ježovek.

Římské dějiny se stále přepisují a tak tomu bylo vždy. V jistých ohledech víme o starém Římě víc než samotní Římané. Jinak řečeno, římské dějiny představují průběžně vznikající dílo. Mým příspěvkem k tomuto rozsáhlému projektu je tato kniha. Předkládá mou verzi toho, proč na tehdejší historii záleží. Kniha *SPQR* dostala název podle dalšího slavného římského hesla *senatus populusque Romanus*, tedy „senát a lid Říma“. Je založena na mé osobní zvědavosti ohledně

římských dějin, přesvědčení, že i dnes stojí za to vést s antickým Římem dialog, a také na otázce, jak se z malé a zcela průměrné vesničky ve střední Itálii stala mocnost s takovým vlivem na tak rozsáhlém území tří kontinentů.

Tato kniha pojednává o tom, jak Řím rostl a jak si tak dlouho udržel své postavení, nikoli o jeho úpadku a pádu – pakliže vůbec někdy padl v tom smyslu, jak si to představoval Gibbon. Jeho dějiny by se daly zakončit mnoha způsoby. Někteří zvolili obrácení císaře Konstantina ke křesťanství na smrtelném loži v roce 337 n. l., případně vyplenění města Alarichem a jeho Vizigóty v roce 410 n. l. Ty mé končí vrcholným okamžikem v roce 212 n. l., kdy císař Caracalla učinil krok, jímž udělal ze všech svobodných obyvatel římské říše její plnoprávné občany; smazal tak rozdíl mezi podmanitelem a podmaněným a dokončil proces rozšiřování práv a výsad římského občanstva, který začal téměř o tisíc let dříve.

SPQR ale není jen prosté dílo obdivu. V antickém světě – římském i řeckém – se najde řada věcí, které mohou vyvolat náš zájem a vyžadují naši pozornost. Náš svět by byl nepoměrně chudší, kdybychom nepokračovali v komunikaci s tím jejich. Obdiv je však cosi jiného. Jako šťastné dítě své doby občas cítím pohoršení, když slyším lidi mluvit o „slavných“ římských dobyvatelích, či dokonce o „velké“ římské říši. Já se pokouším věci vidět i z druhé strany.

SPQR se totiž vyrovnává s určitými mýty a polopravdami o Římu, s nimiž jsem – jako mnozí další – vyrůstala. Římané na počátku neměli velkolepý plán na dobytí světa. I když později svou říši skutečně vykreslovali tak, jako by měla jakýsi jasně daný úděl, původní motivace jejich vojenské expanze ve středomořském světě i za jeho hranicemi patří dodnes k velkým hádankám historie. Není pravda, že Římané při budování své říše brutálně pošlapávali nevinné národy, které se staraly o vlastní záležitosti a žily v míru a harmonii, dokud se na obzoru neobjevily legie. Římské vítězství bylo nepochybně kruté. Nikoli neprávem bylo dobytí Galie Juliem

Caesarem přirovnáváno ke genocidě – a jako takové také čelilo kritice tehdejších Římanů. Řím však expandoval do světa komunit, které nežily ve vzájemném souladu, ale ve všudypřítomném násilí, soupeřících mocenských center opírajících se o vojenskou sílu (žádná jiná opora vlastně neexistovala) a miniaturních říší. Nepřátelé Říma byli povětšinou stejně militarističtí jako Římané, ale z důvodů, které se pokusím vysvětlit, neztvrdili.

Řím nebyl prostě jen násilnickým mladším sourozencem starověkého Řecka, který se pevně držel inženýrství, vojenské efektivity a absolutismu, zatímco Řekové dávali přednost intelektuálnímu zkoumání, divadlu a demokracii. Některým Římanům vyhovovalo to předstírat a mnoha moderním historikům se hodilo prezentovat antický svět jako jednoduchou dichotomii dvou velice odlišných kultur. Uvidíme, že tato představa je zavádějící, a to na obou stranách. Řecké městské státy toužily po vítězných bitvách úplně stejně jako Římané a s athénským experimentem s demokracií měla většina z nich pramálo společného. Řada římských spisovatelů zdaleka nepatřila k nekritickým obhájcům imperiální moci, ale byli naopak nejvýznamnějšími kritiky imperialismu všech dob. „Vytvářejí pustinu a nazývají to mírem“ – tak zní slogan často používaný ke shrnutí důsledků vojenských vítězství. Ve 2. století n. l. jej napsal římský historik Tacitus ohledně působení římské moci v Británii.

Dějiny Říma představují velkou výzvu. Neexistují jako jeden jediný příběh, tím spíš že se římský svět rozšířil daleko za hranice Itálie. Historie Říma není totéž co dějiny římské Británie nebo římské Afriky. Já se budu soustředit převážně na město Řím a římskou Itálii, ale dám si záležet, abych se na Řím podívala i zvenčí, z pohledu lidí žijících na širším území říše jako vojáci, povstalci nebo ambiciózní spolupracovníci. Také pro různá období je třeba psát velmi odlišné druhy dějin. Pro nejstarší období Říma a čas, kdy ve 4. století př. n. l. rostl z malé vesnice ve významného hráče na Apeninském poloostrově, neexistují žádné zprávy sepsané tehdejšími Římany.

Příběh tedy musí být odvážným rekonstrukčním dílem, které musí jednotlivé prameny – úlomek keramiky nebo pár písmen vyrytých na kameni – vyždímat, jak jen to půjde. O pouhá tři století později stojíme před zcela opačným problémem: jak se vyznat v moři vzájemně protichůdných dokladů, které hrozí pohltit jakýkoli srozumitelný narativ.

Římské dějiny vyžadují rovněž specifický druh představivosti. Zkoumání starověkého Říma z pohledu jednadvacátého století v jistém smyslu představuje spíše chůzi po laně, velice opatrné balancování. Když se podíváme dolů na jedné straně, všechno se zdá být konejšivě povědomé: vedou se rozhovory o povaze svobody nebo problémech pohlaví, ke kterým se téměř můžeme připojit, najdou se tu budovy a památky, které poznáváme, rodinný život se žije způsobem, jemuž rozumíme, včetně otravných adolescentů, a povídají se vtipy, které chápeme. Území na druhé straně se ale zdá zcela cizí. Zahrnuje nejen otroctví, špínu (ve starém Římě prakticky neexistovalo vyvážení odpadků), lidská jatka v arénách a umírání na nemoci, jejichž léčení dnes považujeme za samozřejmé, ale také novorozené děti vyhozené na smetiště, dětské nevěsty a okázalé kněží-kleštěnce.

Tento svět začneme zkoumat skrze jeden konkrétní okamžik v římských dějinách, nad nímž si Římané nikdy nepřestali lámat hlavu a o němž moderní spisovatelé, od historiků po dramatiky, nikdy nepřestali diskutovat. Představuje to nejlepší seznámení s některými klíčovými postavami starověkého Říma, s pestrostí debat Římanů o jejich vlastní minulosti a se způsoby, jakými ji stále znovu zachycujeme a snažíme se ji pochopit – a také s tím, proč na dějinách Říma, jeho senátu a lidu stále záleží.

KAPITOLA PRVNÍ

CICERONOVA VRCHOLNÁ HODINKA

SPQR: 63 PŘ. N. L.

NAŠE DĚJINY starověkého Říma začínají v polovině 1. století př. n. l., tedy více než 600 let po jeho založení. Startují příslibem revoluce, teroristickým spiknutím s cílem město zničit, utajovanými operacemi a veřejným řečením, bojem, který svádějí Římané s Římany, a zatýkáním občanů (ať už nevinných, či vinných) a jejich neprodlenými popravami v zájmu vnitřní bezpečnosti. Píše se rok 63 př. n. l. Na jedné straně stojí Lucius Sergius Catilina, roztrpčený zkrachovalý aristokrat a, jak se věřilo, strůjce spiknutí s cílem zavraždit volené představitele Říma a vypálit ho – a spolu s tím zrušit všechny dluhy lidí bohatých i chudých. Proti němu se nachází Marcus Tullius Cicero, slavný řečník, filozof, kněz, básník, politik, důvtipný společník a vypravěč, jeden z těch, kteří měli být terčem atentátu – a také muž, který nikdy neváhal využít svého rétorického talentu k vychloubání, jak odhalil strašlivé Catilinovo spiknutí a zachránil stát. Toto byla jeho vrcholná hodinka.

Město Řím bylo v roce 63 př. n. l. obrovskou metropolí s více než milionem obyvatel. Velikostí předčilo veškerá ostatní sídla v Evropě do devatenáctého století, a ačkoli ještě nemělo císaře, ovládalo říši sahající od Hispánie po Sýrii, od jižní Francie po Saharu. Byla to rozpínající se směsice přepychu a špíny, svobody a vykořisťování, občanské hrdosti a vražedné občanské války. V následujících kapitolách

se podíváme mnohem dále do minulosti, k samým počátkům římského věku a na pozoruhodné výkony římského lidu ve válce i mimo ni. Zamysleme se nad tím, co se skrývá za příběhy o raném Římě, které dodnes poutají pozornost – od Romula a Rema po zneuctění Lukrécie. A budeme si klást otázky, které historiky napadají už od samotného starověku. Jak a proč obyčejné městečko ve střední Itálii narostlo do velikosti, která předčila všechny ostatní obce antického Středomoří, a ovládlo tak obrovskou říši? Čím byli Římané tak výjimeční, pokud vůbec něčím? V případě dějin Říma ale nedává valný smysl začínat příběh na počátku.

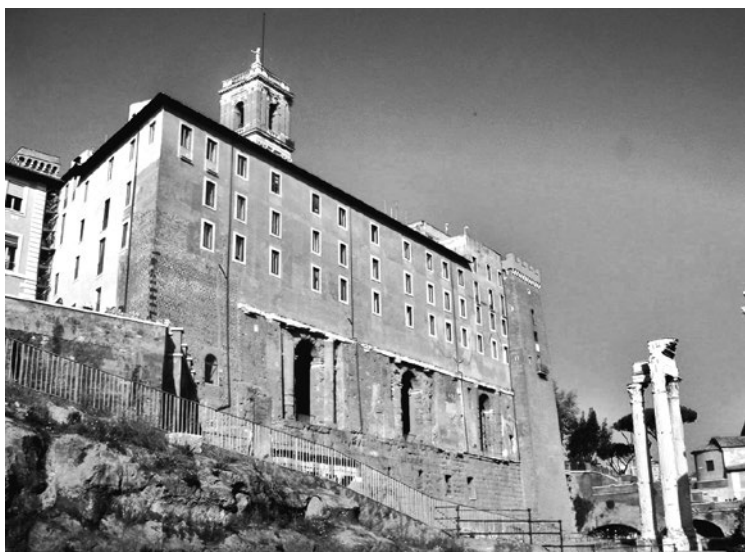
Řím můžeme začít zkoumat zblízka a detailně, tedy očima současníků, teprve v prvním století před naším letopočtem. Z tohoto období se dochovalo mimořádné množství slov: od osobních dopisů po veřejné projevy, od filozofie po poezii – epickou i erotickou, učnou i pouliční. Díky tomu všemu můžeme dodnes sledovat každodenní čachrování římských politických velmožů. Můžeme tajně poslouchat, jak vyjednávají a uzavírají výměnné obchody, a porozumět jejich zákeřným útokům ze zálohy, metaforickým i doslovným. Dokonce můžeme nahlédnout i do jejich soukromého života: do manželských neshod, problémů s penězi, zármutku nad smrtí milovaných dětí a občas i milovaných otroků. Žádné z dřívějších období západních dějin nebylo možné poznat tak dobře a důvěrně (z klasických Athén podobně bohaté a rozmanité doklady nemáme). Další místo, které můžeme poznat takto do detailu, se najde až za více než tisíc let v prostředí renesanční Florencie.

Navíc i sami římstí spisovatelé začali právě v prvním století před naším letopočtem systematicky studovat uplynulá staletí svého města a říše. Zvědavost na římskou minulost jistě sahá ještě dále: dodnes si například můžeme přečíst rozbor mocenského vzestupu města, který sepsal jeden z jeho řeckých obyvatel v polovině 2. století př. n. l. Teprve od 1. století př. n. l. si ale učenci a také kritici Říma začali klást řadu historických otázek, jež si klademe i dnes. Postupem,

ve kterém se poжил učený výzkum a notná dávka tvůrčí invence, poskládali verzi raného Říma, na niž dodnes spoléháme. Římské dějiny či přinejmenším jejich část stále alespoň částečně vidíme očima prvního století před naším letopočtem. Nebo jinak řečeno, římské *dějiny*, jak je známe, začaly právě tady.

Rok 63 před naším letopočtem je v tomto klíčovém století významný. Pro město to byla téměř katastrofální doba. Během tisícovky let, kterými se budeme zabývat v této knize, stál Řím mnohokrát tváří v tvář nebezpečí a porážce. Například kolem roku 390 př. n. l. město obsadila tlupa galských nájezdníků. V roce 218 př. n. l. kartaginský vojevůdce Hannibal se svými sedmatřiceti slony proslule překročil Alpy, a než se ho Římanům nakonec podařilo odrazit, způsobil jim strašlivé ztráty. V bitvě u Kann v roce 216 př. n. l. Římané podle vlastních odhadů přišli až o 70 000 mužů během jediného odpoledne, což z ní činí krvavou lázeň srovnatelnou s Gettysburgem nebo prvním dnem bojů na Sommě, možná i větší. A téměř stejně hrůzostrašné byly v představách Římanů v 70. letech př. n. l. živořící oddíly bývalých gladiátorů a uprchlíků pod velením Spartaka, které se ukázaly být více než rovnocenným soupeřem některých špatně vycvičených legií. Římané nikdy nebyli v boji tak neporazitelní, jak se obvykle domníváme – nebo jak se rádi tvářili navenek. V roce 63 př. n. l. však čelili vnitřnímu nepříteli, teroristickému spiknutí v srdci římského institucionálního zřízení.

Příběh této krize můžeme dodnes sledovat do nejmenších podrobností, den po dni, občas i hodinu po hodině. Víme přesně, kde se z velké části odehrál, a na pár místech můžeme stále vzhlížet k památkám, které vévodily i výjevům z roku 63 př. n. l. Můžeme sledovat tajné operace, díky nimž Cicero získal informace o spiknutí, i to, jak byl Catilina donucen opustit město a vydat se ke své provizorní armádě severně od Říma a následně svést bitvu s oficiálními římskými legiemi, která ho stála život. Můžeme také nahlédnout některé argumenty, kontroverze i širší otázky, které tato krize vyvolala a stále

1. Masivní oblouky a sloupy „*tabularia*“, zabudované do Michelangelova paláce nad ním, dodnes tvoří významnou dominantu jednoho konce Fora Romana. Stavba vznikla jen několik desetiletí předtím, než se Cicero stal v roce 63 př. n. l. konzulem, a ve své době musela vypadat jako jeden z nejskvostnějších nedávných architektonických počínů. Její funkce je méně jednoznačná. Jednalo se zjevně o nějakou veřejnou budovu, nikoli nutně však o „kancelář záznamů“ (*tabularium*), jak se často předpokládá.

vyvolává. Z Ciceronovy tvrdé reakce – včetně již zmíněných neprodlených poprav – vyvstaly v jasných obrysech problémy, které nás trápí i dnes. Je legitimní likvidovat „terroristy“ mimo řádný právní proces? Do jaké míry by v zájmu bezpečnosti státu měla být obětována občanská práva? Debata o „Catilinově spiknutí“, jak se mu začalo říkat, mezi Římany nikdy neutichla. Byl Catilina naprosto zlý, nebo pro jeho počínání existovaly nějaké polehčující okolnosti? Za jakou cenu se podařilo revoluci odvrátit? Události z roku 63 př. n. l. a fráze, které se tehdy zrodily, rezonují západními dějinami dodnes. Přesně tatáž slova (či některá z nich), pronesená v napjatých debatách

po odhalení spiknutí, stále mají své místo v naší politické rétorice, a jak uvidíme, stále se objevují na transparentech a cedulích, a dokonce i v tweetech moderních politických protestů.

Ať už jsou pravosti a nepravosti s ním spojené jakékoli, „spiknutí“ nás zavádí do centra římského politického života v 1. století př. n. l., do jeho zvyklostí, kontroverzí i konfliktů. Umožňuje nám přitom nahlédnout do činnosti „senátu“ a „římského lidu“ – dvou institucí, jejichž jména jsou obsažena v titulu mé knihy *SPQR (senatus populusque Romanus)*. Každý zvláště a někdy i v prudké opozici oba představovaly hlavní zdroje politické autority v Římě 1. století př. n. l. Společně tvořily zkratku pro legitimní moc římského státu, heslo, které přetrvalo po celé římské dějiny a v Itálii se stále

2. SPQR lze stále najít všude možné po celém Římě a na všem možném od poklopů kanalizace až po odpadkové koše. Jeho původ lze vysledovat již do doby Ciceronova života, což z něj činí jednu z nejvíce dlouhověkých zkratk v historii. Jak se dá očekávat, stalo se i terčem parodie. Italové mají v oblíbené tuto: „Sono pazzi questi Romani“ čili „Tito Římané jsou šílení“.

používá i v jednadvacátém století našeho letopočtu. V širším měřítku pak senát (bez *populusque Romanus*) propůjčil své jméno moderním zákonodárným shromážděním po celém světě, od USA až po Rwandu.

Personální obsazení této krize zahrnuje některé z nejznámějších postav římských dějin. Do debaty o tom, jak potrestat spiklence, radikálně přispěl tehdejší třicátník Gaius Julius Caesar. Římský plutokrat Marcus Licinius Crassus, nechvalně proslulý poznámkou, že za bohatého nelze považovat nikoho, kdo nemá peníze na vlastní soukromou armádu, hrál jakousi záhadnou roli v zákulisí. Ve středu jeviště v roli Catilina hlavního protivníka však nacházíme jedinou osobu, kterou lze poznat lépe než kohokoli jiného v celém antickém světě. Ciceronovy projevy, eseje, dopisy, vtipy a poezie dodnes plní desítky svazků moderního tištěného textu. Ve starověku se až do doby Augustina, křesťanského světce, plodného teologa a vášnivého sebezpytce, o 450 let později nenajde nikdo jiný, jehož život by byl zdokumentován v oblasti veřejné i soukromé natolik úplně, aby bylo možné z toho rekonstruovat věrohodnou biografii v moderním pojetí. A právě skrze Ciceronovy texty, jeho vidění i předsudky spatřujeme římský svět prvního století před naším letopočtem a velkou část dějin města do té doby. Rok 63 př. n. l. znamenal zlom v jeho kariéře: Ciceronovi se totiž už nikdy potom tak nedařilo. Jeho kariéra skončila prohrou o dvacet let později. Stále si byl jist svým významem, jeho jméno se stále občas skloňovalo, ale už nepatřil na špičku – a v občanských válkách, které následovaly po zabití Julia Caesara v roce 44 př. n. l., byl zavražděn a jeho hlava a pravá ruka připevněny v samém centru Říma, aby ho každý mohl vidět – a také zohavit a zmrzačit.

Ciceronova hrůzná smrt předznamenala ještě větší revoluci v 1. století př. n. l., která začala jakousi formou lidové politické moci, i když nešlo tak úplně o „demokracii“, a skončila autokratem pevně usazeným na trůně a vládou jediného muže v římské říši. Cicero

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy SPQR Dějiny antického Říma.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.